

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвдиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1973 чылда
Улусчулуктуң

1973 ЧЫЛ
МАРТ
6
ВТОРНИК

№ 55 (9131)
Өртүс 2 көп.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге, Политбюро кежигүннеринге кандидаттарга болгаш секретарьларынга партия билеттерин тывыскаң

Партия организацияларына СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүннеринге кандидаттарга болгаш СЭКП ТК-ның секретарьларына партия билеттерин тывыскаң. (СЭТА).

ЭЛЕКТРИ ШУГУМУ

Татурова суурда тудуш тургускан электрлиң улажыга станцияны Бурятия-ның Байкал чок-кавы деңсөөрлери Сибириниң чыгыш аай энергия системасыга коюп артып берген. Ону түзүшкө колхозтар болгаш совхозтар, илчилериниң, чер каамакчыларын, геологтарын суурлары амгы үеде төрөк элериңиң шугуму-биле хандырткан.

Сөөлүг чыдаа Бурятияга 1000 километр узун дуртут элериңиң шугуму кылган, 16 мал фермаларын электр-биле хандырган. Элчилер ам чач черлерде барып ажылдай берген. Сонгу талаан — Баргузи болгаш Курумкан аймактарын суурларына электр энергияны база чедер. Республиканың муруну талаанда электрлиң шугуму Чоон Саян тайгасыннан чыдаа тургустар.

(СЭТА-ның корр.).

УЛАН-УДЭ.

ЧАА ЗАВОДТАР

Район төвү Иваницыда (Брест область) хендир болбаарында кылар узут завод ажылдада кирген. Ол чач бугуруда чери хендирин саванын база болбаарында кылар дерит-хендирлер-биле чедерген.

Завод чыл дүргүзүндө беш муң тонна тарымал хендирин болбаарында кылар, Ында күтүлүп кургалыкты конвейерлерин, узалыкты артын, эсер болгаш хендирин белеткен кылар черлер бар.

(СЭТА-ның корр.).

БРЕСТ.

С. ТАВА-САМУ.

Макталдыглар

Кымыл-Мажалыкта септел-го-тудуш улажыга тудуш — ийи, септелген — бир, малары — бир, чаа-нылгыч — бир бригадалары ажылдап турар. Ында тудуш-журлар Монгуш Чапты-оол, Күжүтөгү Лявдун, Монгуш Оппа-оол, Монгуш Салгы-оол, Ооржак Нестин-оол, мергешиниң бедил, мурунчыл шалычы ёзу-биле ажылдап турар. Чаа-нылгычлар Сарылар Матмырык (бригадир) Сарылар Коолов, Семен Сарылар, Ооржак Кок-Хуна ра-ма, настантарын, экистерин эки шынарым кылып турар-лар.

Септел-го-тудуш улажыга бо чылын ийи кварталалыг 7 чурттага бажыдын тудар планын чедипкиниң күүс-дир дөш узут көдүрүшкү-биле ажылдап турар. Олар ам беш 2 бажыдын тудуш доос-кан.

ШИТПИРЛИГ ЧЫЛГА — ШАЛЫЧЫ ИШ

(ТАНДЫ РАЙОННУН УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙ МУРНАКЧЫЛАРЫНЫҢ СЛЕДУНДАН)

Бай-Хаактын Кузурта бажындагы районнуң колхоз, совхозтарынын, бугуруда болгаш тудуш черлериниң му-ракчы ишчилери чыгып келген.

Районнуң улус ажыл-агыйнын муракчыларын бо чыгып селүн ажылдар-эргин ССР-ниң 50 чыл оу аттыг совхозтуң саанчызы, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвдиниң депутаты Зинаида Сергеевна Родыкова тывыскаң — дөш өткүт үн алаа чыгып келген.

Маадир малчы Уян-оол Ба-вун-оолга багытталып малчы-лар, механизаторлар, ажыл-чыл акыгын төлөөлери рай-оннуң, колхозтарын болгаш совхозтарын шилеткен тур-тарын тудуш алгаш залга ки-рип кээр, чыгып келген тур-тарын, дилеттиг адыш чыскап, уткан.

Слётка СЭКП-ниң Танды районнуң бирги секретары Д. К.-Х. Ооржак илеткеп кыл-ган.

ССР Зөлөөлүгүн уласту-рун байырамын болуш төгөткө ар-кап 1972 чыл доозулгандан бөр ийн-ле өй эрти. Бис ол алдарыг чылдың күш-агыл-чы элестен уламчылап, кан-чаар ажылдаанымыз түн-дө, чедипкиниңгө чорга-лаан, чедипкиниңгө илеретип, ону катаптаанымыз хем-чег-лерин аш турар бис — деп, илеткеп эгелден чыгаалаан.

Районнуң тараа-жылары То-роон чурттуң шыгачымын 36 муң тонна ажыг тараан уруп, РСФСР-ниң Министрлер Кеңеши, ВЦСПС-ниң шилтир Кылды турары ак-кыш шалыч-биле калды чедип алган. Көдө ажыл-агыйн дүргүзүгүстанды-ны, (Тикелде) совхозтуң тараа-жыларын тергип ажылдаан ол озаалап дем-деглөө.

Ынчалзажок, чамдык тра-ктор-хуу бригадалары бар куралымын ажылдап, агрохендерин чурумнап хангыткан, тундунда көдө ажыл-агый култур-ларын чымыс дүжүлүг ал-гашын илеткеп орта база аныткан.

Бо хүнерде районнуң ме-ханизаторларын ортузунда беш чыл пазыныг шилтир-лиг чылын бек дүжүлүг өстүрү дөш социалист та-рыш келген. Олар «Му-ракчыны көжөмүзгө хо-жу-дангы киши турбас» деп бо-лукту улаштуула болдурган. Районда чыска бекеткеп хан-гытканын чоруп турар. Тракторлар септеринин пла-ны 11 хуу күсүстегин, ан-даа 110 тракторну септээр ужурут. Механизаторлар, 9 муң гектар ажыг чери удуш андарар.

Тараа-жыларын мурунда ажыл узут. Тандының колхоз, совхоз-тарынын малчыларын эрт-

кек илбилеген чыдаа база-ла бажы эвес ажылдаан. 1972 чылдың IV кварталын түн-дөш бугуруда 100 хойта ошаптыр 104 хураганы, бир хойдан 4,2 кг дүктү кырып алган «Револуцияныч чал-бымы» колхозтуң малчы-нары социалист чырыштын тилекчиси болган.

Районда 70 ажыг саанчылар боттарыны бажылаттыган илек бугурудан 2000 кило-граммдан эвеш эвес сүтү са-гаш. Оларын чартык не-зин ССР-ниң 50 чыл оу ат-тыг совхозта болуш турар. Ында Кара-Булуң сүт-бараан ферманын саанчызы Зи-наида Родыова бир илектен 364 кг сүтү сагаш. А ол-а ферманын аялы саанчыы Тамара Семирнова республи-канын амык саанчыларын чырыштын тилекчиси бол-ган.

Районда 17 хойду түс хой-дан-ла 100-тен хой хураган-нары алган болгаш сөөк ажыг малын бир хойта ошаптыр 3 килограммдан эвеш эвес дүктү кырып алган. Ынчалза-даа Актанын ажал, чык хойдан-ла 125 хура-ганын, бир хойдан 4,5 кг дү-ктү кырып алган, деп, са-гаш кырып алган. Олар «Му-ракчыны көжөмүзгө хо-жу-дангы түвү чыгалаан. Ха-касияны хойкуу Актанын-биле чарыктын дүткын чыгып келген соугурунган.

Амык саачы Тамара Се-мирнова ферманын саан-чыларын мурунун са-надап, бо шилтир чыда-ла кылар ажылдар деп планнамын чыгалап берген. Кара-Булуңуң саанчылары бир илектен 2800 кг сүтү саап, бызаа бугурунун дем-дег дедизин хонукта 600 грамм чедирин хузаатан.

Ол илпаш «Россия» совхоз-туң илек кадарыны Т. Ча-гар-оол, Дуржулга станция-зын муракчы механизато-ру А. Селгеев, «Тикелде» совхозтуң малчыны М. Доржу оларын чыгашын селеткэп кырыкчыларын кырыкчылар дидан.

Дараагында Тандының эд дээр 11 муракчы малчыны-га «Профессия талаан-биле тергилер» деп дилемалдык тывыскаң болгаш кылаа но-жаалары багалап. Селеткэп кырыкчылар районнуң бүтү ажыгы чыныгы кыгы-рыгын хүдөп алган.

А. ЧАРАШ-ООЛ.

Тыва АССР-ниң Дээди

Сөвдиниң Президиумунда

Республиканың Дээди Сөвдиниң депутаты Сергей Чо-чоник Красныгба Тыва АССР-ниң Дээди Сөвдиниң Президиумунун Секретарынын албан-хулаалыгын күсүстегин хү-дөш турар доттаалды Тыва АССР-ниң Дээди Сөвдиниң Президиуму хүдөп алган.

Ук доттаалды Тыва АССР-ниң Дээди Сөвдиниң элчегин сессияныга бажыларын-биле кырып.

МОСКВАЧЫЛАРНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИН ДЕТКЭЭН

Коммунист партияның болгаш Совет курулганың үлэ-илектиң Владимир Ильич Ленинниң төрүтүгүн чыгы-ге тургускан Коммунист субботникти чорудар дуга-сында Москваның муракчы бугурутуларын эгелээшкенин Кызылдын эгт комбин-адында ажыл-ишчилери хура-мыга лав-биле деткээп, ап-рель 21-ниң хүнүнде Комму-нист субботникти эрттир-ип шилтирлээн.

— Бо хүнде шалычы ажылдап тургаш, күш-агыл-чы бугурутулуун эг бек-лиг дөшөп чедип амыр, ажылдаа акшыны беш чыл-дыг болдурувче кырып, ка-лаадыг мөз — деп, комбин-атын муракчы акыдамын коммунист М. Ооржак хура-га чыгалаан. Бо саналды аныгылар К. Иваница, М. Фетисова олар деткээп, Ком-мунист субботникке кыжы бугурувун кырып кыгыт-ган. Ону хураалды кырык-чылар бир үн-биле деткээп.

Кызылдын эгт комбин-ады-нын ажыл-ишчилери, ол хүн, апрель 21-де 25.300 рубльдиң алам-бүрү эгт продукцияны болдур.

Сорук кириген

Улу-Хем районда «Най-ра» совхозтуң Кара-Таш сүт-бараан ферманын коллек-тив бо хүнерде сорук кы-рген ажылдап турарлар.

Бир эвес эртен чыдап бо үс-би-де дөшөөр болза, фер-ма илтиг-биле 8 тонна сүт-тү күрүгө хойну дужааган. А бир илектен сагаш сүт ол-а үс-би-де дөшөөр 96 кг хой болган. Ынчалгаш ферма бирги кварталдын үлүгүн ошаптыр 52 тонна сүтү са-ган.

Сүтүгү көвүдээшкө кол-ла рольда фермада мал чедипкиниң чыгып, эг амыгы чарба, көк сула, кукуруза болгаш өсө-дөс хоолдуз чедипкини барыла дээрин мурунчыл саанчы Дамдин Че-чен бадтыкп турар.

А. КУМАК.

● Республиканын колхоз, совхозтарында тоску беш чылдын шилтирлиг үшкү чы-лындыг чаксы тарылга-зынга белеткеп ажыл-дары организастыг чор-уп турар.

● Танды районунда ССР-ниң 50 чылы ат-тыг совхозтуң механизаторлары 21 анданын-ны, 45 селканы, 99 илчилрин, 49 тракторну септен дооскан.

К. АЛЕКСЕЕВ.

1973: БИШ ЧЫЛДЫҢ ШИТПИРЛИГ ЧЫЛЫ

«Улу-Хая» совхозта чаа төрүтүгүн хураганнар. ны ажаап өстүрүгүнө мергешилдиг сакманын-терин бирээзи Барыңмаа Тоолакан болуп турар. Барыңмаа Тулушевниң ажааган чаш хураганна-ры онча-менди доругуп турар.

ЧУРУКТА: Б. Т. Тоолакан ажыл үзүндө.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ ФОТОСУ.

УЛАМЧЫЛАВЫШААН

Улу-Хем районда «Ал-Ту-ру» совхозуң механизатор-лары тоску беш чылдын шилтирлиг үшкү чылын чаксы тарылганын белетке-лер ажылыг бажы эвес чор-удуп турар. Совхозуң механизаторлары нөдө ажыл-агый шалыналарын септелген шалыныч турдуп, бо хү-нерде чедир 400 илчилрин, 16 анданын, ийн агрегат сел-каны болгаш 10 тракторну септелген бугуру-биле доос-кап, ажылдарынга белеткеп каан.

Септелчилер аразында кал-барган социалист чырыш-тын түнелдерин уда-дараа

үдүрүп, тилекчилерин ша-нган, мантп турар. Механизаторлар Александр Поляков, Игорь Кокер-оол, Василий Дот-ней-оол олар хүн бугуруу планын ошадап бугуру чартып катал ажыг күсүдүп турарлар. Оларын септеп кылган тракторларын шы-нары эки деп үлөөлөй алган.

Совхозуң механизаторлары бо хүнерде узук кырыш-канын ажылдап, техника сеп-телген мергешин төлөүгө чедип бугуру-биле доос-кап, боттарынын мурун-да салган.

(Бистия корр.).

БЕЛЕТКЕЛ ЭКИ

Танды районнуң ажыл-агыйлары чаксы хову ажылдары-га организастыг белеткеп турар. Бо хүнерде район ур-елиниң 80 хуузу бек, эки шынарын кыдыр артыган алган.

ССР-ниң 50 чылы аттыг совхоз, Дуржулга станция-ам найм-даа ажыл-агыйларын мурун, урешин артыларын доос-каннар.

Көдө ажыл-агый машиннарын септериниң талаан-биле ажыл ССР-ниң 50 чылы аттыг совхозта эки чоруп турар. Совхозуң механизаторлары 49 ийн-буру марканы тра-кторларын, 21 анданын, 45 селканы, 99 илчилрин эки септээп, хову турлаанда тургускан.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Дүвүрээзиниң чагаанын изи-биле

ЧИДИРИГ ЧҮДҮН БОЛГАНЫЛ?

Эрбектеп бир авторнуң чагааны келген. «Кымыл тараачын» колхозуң бо салырында кыштагалаашкын дүвүрениң. Мал чедипкини чарыгалдык контролдап турарында амгы үе-де ол үстүр чыгаш. Чамдык хойжуларын коданнарында мал оодаашкын дооступ турар, а түнел багы — чаш малдын хорамчаны хой» деп хойжу С. Б. Ондар дидиктан.

Көндөй-Аксыйла № 1 Бри-гаданын төвүндө дөт колап хой чыгыс төрдө кыштап тур-ар. Хеминч солгай талаанын-да үш бажы, ийн кайжа тур. Бажыларда бичир уруулар-да өскө кышлар шугуму-биле кайжада хой сугаттар, чөм каап берген тур. Ондар Са-йын-Белек биле Куулар Мон-ге-Байыр оларын хоо ча-гыс кайжаанын ийн ужууда. Бет-тин уулуна кайжаанын эжи-ден сипеп каап турган угбайга, чөдө бердиш. Ол Сайын-Бе-лектин өвүгү хөрөкөн ээи болган. Орай күзүгү дүжүлүг төрүдү 420 хой хүдөп ага-тын, мал ажылыгы үр бо-лаанын ол тайлырдылар.

— Хонор кайы хире төрүс турармын? — деп, айтырып оуу хөдөлгөн, мынчаар хары-лай-дыр.

де (харысалгадан сезинген ол айып) шуут дескен. Амак-кадык мурунда хой малдан чорбап, арга-дурука-газы өвөш. Оларын бо хү-нерде ажылдап турар байламы дика бажы: эр ээи хойну олардын хүнээр, калай хураганнарын экистеп, чөмгөрүн, копка хойларын септеп, сугаттар тура хүнээр. Көдөш баштаа чер-ин чаш даргашы С. А. До-кучин-даа малчылар кезип маака чораш, уласток эрге-декан М. П. Ала-оол-даа каш удаа келген бо бергенде турар хойжуларга дөштүгү чүп-даа кылбааны элден.

Мал кайжаанын эдө ба-зарга чидиптеп чыдар, ол малган. Хой эвес ийек на-жаады деп бедиктеп, серна-лын кырында ийн хире доо-руг бизап каанында дам-дылар. Ону удурутулар, зоотехниктер түгө эде кылдыраанын? Дөштүгү, кыштын көрө-тура түгө мал-ла чаш келген кыжыг дүжүлүг те-нүр мал хүдөп берген. Мал эмитер, зоотехниктер көпүгү ховар келер-дир деп

Мал кайжаанын эдө ба-зарга чидиптеп чыдар, ол малган. Хой эвес ийек на-жаады деп бедиктеп, серна-лын кырында ийн хире доо-руг бизап каанында дам-дылар. Ону удурутулар, зоотехниктер түгө эде кылдыраанын? Дөштүгү, кыштын көрө-тура түгө мал-ла чаш келген кыжыг дүжүлүг те-нүр мал хүдөп берген. Мал эмитер, зоотехниктер көпүгү ховар келер-дир деп

ринге чедир шөлдерге төгөр ужурулуг. Бо дээр чийи эвес ажыл. Ынчалгаш му-ракчы ажыл-агыйлар шөлдерге өдөк сөв-түлгезинге улуг кичээгени салып турар. Бо чугула ажылче ССР-ниң 50 чылы ат-тыг, «Барлык», «Шекпээр», «Көк-Тей» болгаш өскө-дө совхозтар, колхозтар элден организастыг эгелеп кирген.

Ынчалза-даа дүжүтү бедидериниң чугу-ла ол факторунче республиканың дына хой совхозтары болгаш колхозтары чоругу кичээгэй салбайн турарын айтыр херек. Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Улу-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш Эрзин районнарын ажыл-агыйлары чедипкиниг сөвүтүрүнүң планнарын сөвүгү үш-дөрт чылдарда улаш-тыр күсүстөп ийн келген, ол ажыл-агыйлар-ның шөлдеринден дына кууду дүжүтү ап турары таварылга эвес. Ук ажыл-агыйлар-ның шөлдери колдуунда сугаттыг, чогу-ма харын ол шөлдерге организастыг болгаш минералдык чедипкинигелерин хойну тө-гөр херек.

Чедипкинигелерин ажылгаарын кичээгэй салбайн, ол чугула ажылда багыт органи-застан турарынын уруундан эртен чы-лын дына хой совхозтар болгаш колхозтар кууду дүжүтү алган. Мааза мындыг чиже-ти көргүзүп болур. Барыын-Хемчикте «Большевик» колхоз тараа културалары-ның гектарында дүгүп-ле 6,7 центнер, Чөөн-Хемчикте «Искра» колхоз — 6,4, Зо-инде «Чаш орун» колхоз — 7,2. «Бар-лык» совхоз — 6,5, СЭКП-ниң XXII съезди-ни аттыг совхоз — 5,8, «Найрал» совхоз — 6,6, «Тес-Хем» совхоз 5 центнер дүжүтү алган. Бо ажыл-агыйлар эртен чылын ол хире кууду дүжүтү алган хирезинде-ле, онч чоругу түнелдип кылбаан болгаш бо чы-лын-даа ол чугула амычче ындагыла кон-чуг шуудан кирбээн. Айыттыган ажыл-агыйларын удурутуларын, тускай эртен-гилери шөлдерге чедипкинигелер сөвүтү-гезин дарый организастас болза, оло-дан партияны принципалдыг ёзу-биле не-гээр апары чугаа чом.

Чамдын ажыл-агыйларда чедипкинигелер сөвүтүр механизастыгын бригадалар, эвешал ам-даа четче тургустуунаан, сөвү-түр иринди өдөк чом, а малчаларын чаш өдөш чыгыс черге болуп озаалайын тур-ар. Херек кырында боттук байдал ында турда, райкуосомнарын нөдө ажыл-агый эргелелдери, ажыл-агыйларда парт-комнар, ажылчын болгаш комсомол ма-леттери бо чугула амычче кичээгэй сал-байн, ажыл-агыйларын удурутуларынга шыгыч негелдени тургуспайн турар.

Часын хову амылдарында чедир үр эвес үе артан. Ынчалгаш шөлдерге өдөк сөв-түлгезин республиканың бүгү-ле амыл-агыйларынга доп-дордан эгелээр, минерал-дык чедипкинигелерин хөзүп картограм-мазын ёзуугар шөлдерге хуваап, төгөрүн амдан эгелээр херек.

Бо чугула ажылдык часын тарылга бе-тинде организастыг чорударынче хүн бүгү-де кичээгени салып, ону контролга алы-ры СЭКП райкомнарын, райкуосомнар-ның колхоз нөдө ажыл-агый эргелелдери-ниң база-ла чугула сорулгазы болур. Чер амылдың тараа болгаш өскө-дө продук-турларын бугурунун тоску беш чылдын шилтирлиг үшкү чылында улам-на нөвү-дөдириниң бир магалдыгы — организастыг база минералдык чедипкинигелерин шөл-дерге четчири-биле төп, шым ажылгаарын-да болур дээрин утпас херек.

— Бергедээ чүвө-ле болгай, даргалай! Декларан туруп эгелээп хой, оодаары ам ба-рык-ла доозулган, ол хиреде чартык кезилген бичил-ле ажыг хой хураган эдиртеп чо-руу мындыг ийн. Мал эми-эн Александр Салчак мындаа чаш бектен өлгөн 17 хураганга чыгыс угда акт бажыг бер-ген барган. Чогуу чөкө олуп, хованын тодаргай билбес мен. Узут хойларда бекен бар ийн. Чаш хураганнарын аксы илбирээр, өлгөн хура-ганын сооп көргө, эгт-кеш аразында илбиргай балыг ба-за бар, шти аарып турар.

Сайын-Белектер ол чүвө-н хойну чүгө ийнээ — ажаап кадарып турар. Күзү бир кыжын дузалакы кадарып кылдыр оларга эштеп берген. Оогу мал өлүп, хорай эгелээр

ЧАА ХЕВИРЛЕРНИ АЖЫГЛААР

калбартың дутайыңда» С.Т.-ныч, ССР-нн Министрлер Чогулунда, ВЦИК-ка болгаш ВЛКСМ ТК-нн тастаан тайыбырларга келгенде ажалды кууделиринге ажал чоңнары мобилизацияларга деп турар.

Борта «Балиг» ынгалынн чүтге Чаа-Холде эге реализациянын ажалын куу болур. Ында 26 ажал бактаан турар. Олар бо иерде фермаларга, мал бургалдарга болгаш суурга агитаторларга ырга док мал барын, аям-бургу турарга болгаш саванга болгаш мал чумчу турарлар.

Чаа чымдыл байтайга дүндөз өзгөзөп, бо хүн чедир дуржулгалыг лектор В. Китаикин, К. Биче-оол, Кымзыл-оол, Т. Сюртук, А. колдас оозд турч саныг чидиларны ажалчы чоңу номчаанар.

Олар Л. И. Брежневтин д
тышкан байыркы хур
ССР-нн тургустунганын
50 жыл оюнц дугага
илеткели чоңга танышты
чоруп турарлар. Ол аз
районшч бүгү девискээри
калбарган.

Партиянын XXIV съезди
нин шийтпкерин амдыры
га боттадыларынче бол
тоску беш чыадың үшкү
аңда албан хулаагеле
күүсөдирине угланган
пагада ажыалыга Улуг-Х
нин лекторлары бо хуни
идекейлиг кыркин турар
С. БИН-О.

Эки кижилер дугайында

Чолаачы

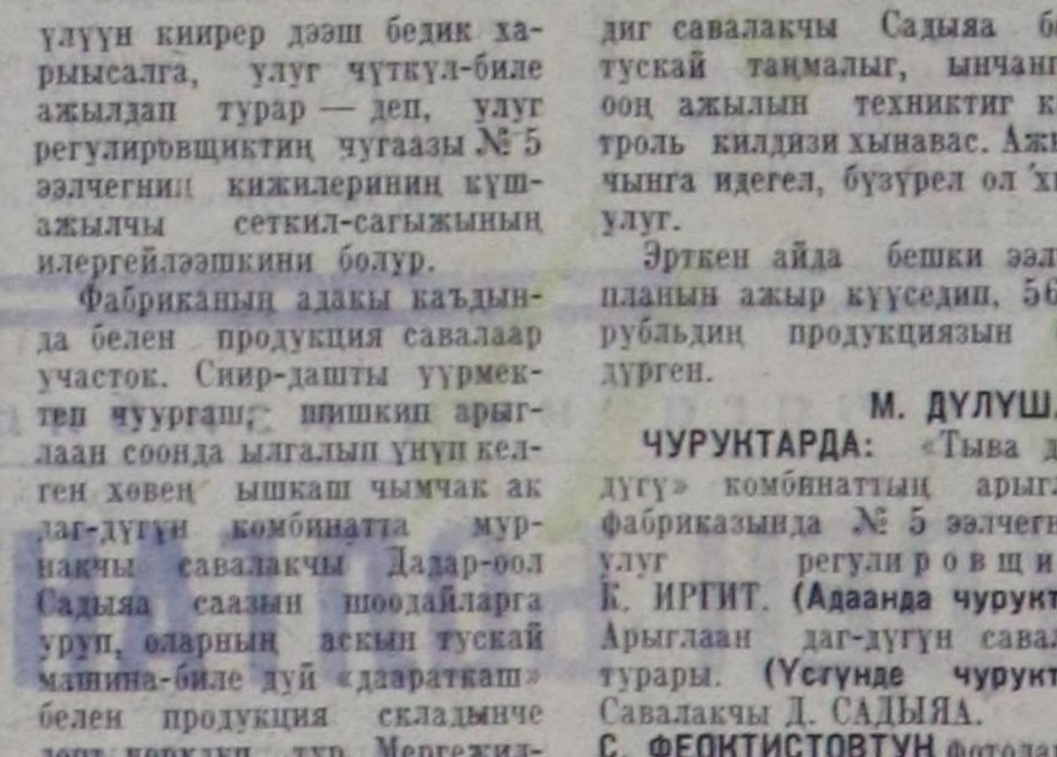
нерин совхозтун дирекциясына
партия бөлгөш профсоюз
организациялары чаңгыс эне
удаа демдегелеп, шаңыбал ма
талга кирип келген.

Белек Бызаңчиевич ба
карган машинасын чүглө
рустарда азы келгенде эне
доктаарга чер бүрүзүнгө э
нап, негетинин келген ажа

БЕРГЕ-ДАА БОЛЗА...

МУРНУНДА —
ЕШКИ ЭЭЛЧЕГ

— Эзелчеге ажылына чалгаса, кошкык кижилер зор. Бистичи комбинаттын бо чыныгы паяны уугу: 46700 тонна дуга-дугун (оюн шитинде 1200 тонна)ны суулоонго суураага пландан ажыр бээр артындагы сорулга тургустунган. Ничаткан гаш бисте кижэ бугудеги и

мдырылгазын экижиткен

Садыг хандырылгазын экижиткен

Мурнуку чымдар. Ээлди кызыл калпактан алып болбады, бичикте магазин, эркин урун, кышкыды ирий бичик магазинге бараанын чыдыг көрүштүгү кылдыр турган.

Чүшү калчазлаа айткан жер Харбад Чаньчындин сөт берген. Магазинге эде септештээр чериден дилээр буурунуну кыдыртып берген. Эркин чымдыг октябрь кол септештегизеи жш шык Бараа калчазалаар улууг туткан, херикмнерин маарит дечканы кылдырткан. Харбадиглерин тургускан. Оок мадагаштаан, чуткайлаан.

Харбад Чаньчын 1961-1991 чымдаа Кызылжылды саяды оокуну тура чедди айткан урунгу акымды бода бийледи рнч, чонга, айдан-ээлдек.

Кем муга-
турлар. Га-
ли, херимле-
ри не-не турар,
мын таарым-
лазгери берте
бодал сары-
ларин дувурди
ларин райо-
ни эл паш-
а-халларга,
муга-зини
ылыг кытган.
роолди улай
а, пши ча-
а неге чаа де-
шешта-даштан
өөрлөдиге
хилеэне
бууны
хоаша-тын
араан болу

турар. А-
турлар-Хе-
а-жыттын
нарнаң де-
жээн, де-
суурга бер-
лер, дива-
ларын чо-
ге бо-ла-
Кизим,
ай, керт-
сиз, бо-
а-жылда-
бэрэс со-
күсүктө-
зын ба-
Бо хүн-
Соскал Ч.
турар. Бо
де 21 күн-
жылаар
сиртуу э-
рар.

Уеде оод садыгалаа турары
магазин чогуру шагында
ипти арты-сылг. Бараа-
ктерин коску кылдыр бий-
и салгылаа. Моод муруну-
убес эт-херексидер: шифовер-
лар, стоадр ишкан бараа-
чын чагын баугара магазин-
тер.

Кий садыгын эрткен чынан
аплашарын 140-145 хуу ту-
уулар чыда чезинишкен
аа ба чылдын январь айын
туугаынын планан 110 хуу
Фервальда бараан саарылаа
дугуру куустек.

Бес оа бодуучу оюуң ээи
оол-биге килээ садыгын
агылашкылу хуучу кежигувер-
н немей хулаң алыа. Сады-
ла бараанарын баш удуу
аддиринер, хемээң аа ту-

С. САРЫГ

АМЫДЫРАЛ АГЫМЫНДА

«Күш-ажылдын хосту» совхозтун муракчы хайкуучу А. Суңдуй-оолдун кодамын хой оолдашчымы кидин талук. Хойжу чаш малды мөдө камгалап азыр дээр сүйлөшүшүниң ажылдан турган Дузалакчы кадарчы А. Хандуза төрүкөн хойларны кадарып турда, а уузг хойлукка дузакманшиктер-бейке кадарып төрүкөн хойларны, чаш хуу галнагыр ажаап, хайгаары турар кылдыр таарыштырып тургускан.

ны, бир хойдан 26 кг дүх
8-8 тонна одок, ситсиги б
дөткөк айды хуузалгидег. Ма
чыл ол хуузалгын күсү
шндар дээринге идеген т
тур. Александр Шолар-о
вч хүн-бурдө амидырад
чидыл калбайн, республик
Совет Шилесинде болга
даштыкы-даа байдалды
лун сөткүүдөн помчу тур
Ол чээрби чыл ажыг хой ка
рып келген дүрүдгалыг-д
болза өскө хойжулардан өөр
лүн, билип ал, арга-дурду
ын үрүчүгү байынды келг
Ыланчан оң чыл бол
«Шы», «Туниская прадд
«Тыяныл амыктары» созу
нарпы болгам «Хой ажил
«Обтек» журналдарны чаг
дып ал тур ужуру-даа м
да.

Ол ала-мыктуурунган сибиряк бистин кожайыс Халасиянын Бейси районода Гореве суурга төртүтүп, алаа чаш болган чалык чыдары өрткөн. Догем чагай Сибиряк калдык-даа түшүп-дүжүткө ээлиг, байлак чер-бизе оң салым-хууу, ажал-амыдыралы — хич тудуп. Адам Тимоев Михаил-чешко элзеди огу Иванга бо-чагаан оорак: «Бистерин ада-огбелеринне черден хал-бактапкан чораян. Тараажы калаа-даа чорая, калдык-даа эртем-билитин болза, черден адалары болду турас. Черге тараа өстүрүп, игоа тарып чорутуу болуучу-ла, чырык дегенге сон-лаарга сөн артырып каан ханы истериң оң болуру. Хоочун тараажыны огу — адаанын чер-бай-лакка мидиг илалмышында бүтү намынча оскердин чок арткап.

Кок-Хаак суурун Зеленаа мидуучууноң бажыда «Коммунисттик орук» колхозтук ма-шиня-трактор мастери-аа. Эртен эрте. Иженер Н. М. Ашнин чолаачыларга, трактор-истерге акыт хуваалдамын кылган турган.

Бөгүн, өткөт-соңгуулаагы хураанымыс. Бичангант эш-өөр ийн хич хураалар, дыштанар, а бистер өзчөжик ажалдар апар-дыр бис. Бөгүн, малчынар дажылаар, мал чөмч өстүрүп, суура ко-рум-чурум түдүп дружины-аа-ларга, лаарга баа — дээм, ол догданын көрдү. — Баш-таар чер, партбюро-биле дугу-рушканын баугар графитини вомчутаймын бе?

Иженерин ол хуваалда-мынча чамдыктары тараа-маан хире шимээрлик берди. Илалтын хураа чоруп турда Саргалда хойжыларга чөм че-дирер, мидя хош туралдаан тарак кудуруу өстүрүп, ону оорак аагы-биле Сарыг-Буу-даа малчынарга апарып бээр чолаачы тымбайын барган. Уаус шүгүт байларда, чыл-да бүдүргөн ажал-иян түп-вен турда, ону көрбөй баар хөөнүт кичи чок.

Уаус-даа тарап илер. Иженер Тимоев бис, Иван? Чок болза сен эш журналист-биле хөөрөжик ай, а Саргалче Петр Ситынов сөн машина-биле үнөткө келер кылдыр кий дыйи-бе? — деп Ашнин чыккан.

Чок, ону херээ чүу бөр-дөп дегит чугаалаан. Бир эвес Иван Тимоев бис чоп-шөөржик болза, мен кады чо-рааш хөөрөжик.

Ажырбас, ажырбас — дийтир.

АМЫДЫРАЛДА ХАНЫ ИСТЕР

Ч у р у м а л

Увер арга тыштыр дээшнге иженер идегелдиг көрүп бер-ген. Демган чоң үп-биле: — Менде мындык болду бар ийн, Николай Максимович, болуп ирги бе?

— Чугалаа, чугалаа, Иван Тимоев бис.

Малчыларга, малга бо кыштың бергени билер бол-гай бис, эш-өөр. Бис бичин-де коппаш дээр болуусуна, бо соок кып боостааыстан сегирин адыр. Ийн холукта хамаан чок шакта-даа мал че-ми чок турас ужурау. Мен бодум хуудма колхозумга ол өткөт-күдөдди ам тапты-ла 21 чыл дугурунда көрүп, дийнч келдим. Бичангант бо уадаа алаа барбай-даа бар-маа ажырбас, Мен бир ду-гаарында бичкеер, Николай Максимович — дээм, күчүлүг буттарың бурунчаар баскан. Ашнин хоочун механизатор Михаил-чешко алың карак-тарыңа түтүмүзүбүзүнө ич-көчтөн. Чолаачылар, трактор-истер болган чүдүрүкчүлөр Иванын колдурүшкүлүгүг сөстөрүн кийтирчү кылдыр утаап билгеш, емени баа, мени баа — дийи берген.

Уаус-даа тарап илер. Иван Тимоев бис, Иван? Чок болза сен эш журналист-биле хөөрөжик ай, а Саргалче Петр Ситынов сөн машина-биле үнөткө келер кылдыр кий дыйи-бе? — деп Ашнин чыккан.

Чок, ону херээ чүу бөр-дөп дегит чугаалаан. Бир эвес Иван Тимоев бис чоп-шөөржик болза, мен кады чо-рааш хөөрөжик.

Ажырбас, ажырбас — дийтир.

Уаус-даа тарап илер. Иван Тимоев бис, Иван? Чок болза сен эш журналист-биле хөөрөжик ай, а Саргалче Петр Ситынов сөн машина-биле үнөткө келер кылдыр кий дыйи-бе? — деп Ашнин чыккан.

Чок, ону херээ чүу бөр-дөп дегит чугаалаан. Бир эвес Иван Тимоев бис чоп-шөөржик болза, мен кады чо-рааш хөөрөжик.

бис, Эртенги чыгарың дий-чөмчөк, а мзон кожа хал оларган эжимин хев күүсү даяарып калган халбаңдарын оң-так багзан каан эрги бөртүгү, чагай мага-ботка кылым хойлак мыккан көс-түр чодак хөрөктөш тонут. Арай шойбексимээр кымыл ар-нын, ийнде ажыдып каан сонгадан удуу хаккан хат улам оң кирип, мажылаан ийнде дег күштүг, кудер адыш-тар улауу дамчытыр доң оруктук — оңуга-тигилеги ду-гуяларга өйдүктүрүп, эде-вени чораянган. Чайгаар-ла хөөрөжик эгелей берген бол-дуус.

Сарыг-Буу-дугу хуузу бо ийн бис, Иван Тимоев бис? — деп, Саргалче баар орукта чаштып баткан шөлөч айт-кап, айттырдым.

Ийе. Шаанда мен маааа кзон турууда тараа-даа тары-вас чер болгай, күзүн, чазын мал одарладыр. Суур арты-биле кады мында 1000 гектар чыгам тараа шөлү бар. Че-миңчилде тоң, ой-шаанда аштыр, чаштыр, чазын аяк ажаап турган, ам моон баа-ла гектардан-ла 16—17 центнер дүжүттү ап турган апарган бис — дээм чорга-раа-биле эргий көрүндү.

А какан борта каан чур-тай берген силер? — Оо! Оон бээр ам 22 чыл ашкан. Шеригден, халашкан олачан борта 1950 чылдын кийи 1-де Кок-Хаак суурун ол чарымга хөмө дилеп шериг чүткештирил, кий дег турган болгай мен — дээм, киям сактымынча халашыл бер-ген хире, папироза оң хоу-биле ужулаш, этиян көчүк кымыс ады. Саргалче аяр арт кырынга кедр орук мрак, Иван оу ажыгаан ал-ган, мадарында соуун апардырмын аяктып, түтүп орган.

Ада-чуртук кырынга ай-мылды-халап дигелдиг келер

ойле ол төрөн суурунга үе-тергелери-биле школага өөр-чөп турган. Гореве суурун анык-өскөн урук-суурун-тан дорт-ла фронтке чоруп тургулаан. Ваян дайынчың үшкү чымында өөрүнүң соо-че айттаган. Дүгүнү өөрөн-чи чадаг шериг кезээң ав-томатчи болу берген. Ша-лаанда огбелериниң шат шаанда бөр чурту Укра-инаын хоорай, суураарын хо-тамык, Төрөн чуртун кызы-гаарында фашистерин үндүр сымарык, кадыг-бергеге дадыккан.

Иян-туяк тулачушун үе-зиде ол талакыш өштү угау бергенин сибиряк солдат э-кербас. Манин келтире, а-десийин эргелг өйдө дег ак чорганар-биле шугап каан чыткан — госпиталь. Иван аар балыгтагыч, тилекегени бе-зи эмелеге чыда дыңнаар ужурга таварышкан. 1945 чылда му-не бадым экирэн, мычалаа-даа шериг албанын уламчылаан.

Дайым төлө-даа, оң у-жуктары арылаан-дыр. Амгы кол сорулга иштик херестер ажыдакчыларга оваажып турар болду ийн, эштер. Фашизмге дузаал турган чаппачыларын дилеп тывар, оларынч болган омержикчи-леринч үтөп, тоңап алган эд-хөрөңгиле дедир эгидер, ол идегеттерин хорулганга ол-дур. Ол баа баууу дайынчы Иваннын болган, оң өөрүн чыккап алган тайлыбыраан. Сибиряк солдат шак инарч табын үеде «дайыдакыш» бей чыл болган. Халашы кедр чымыда төрөдериң-де чага алган. Ада-нея, у-балары, дүмалары Тываның Каа-Хемде Сарыг-Сеп суурун-да барып чурттай бергенин оон билип ап-тыр. Шериг ху-лаалгени эки эртерген дээм ВЛКСМ ТК-ның Хуудал бй-жигин-даа алган, дайынчы ме-

далдыртың-даа келген. Орууустун кадырында ма-шинаның херээ ишч, каби-на-иштинин иини сүргей апарды.

Ам удаас арт кырынга үер бис. Оон инай Сар-галче тутулуп кире бөр. Кады чораян аякы бөрүнч уштуп салым иаан, бажыңа хөөр сарыг дүгүн чоон сааа-лары-биле сүйбөй тутулаан, чугаалаа: — Бо-ла болгай Саргал! Мен баштай маааа кзон ажыдап турумда, дөө ол арчө үер орук аксында дөң кырың дугаар 500 га хире кымыл-тас тарып каар, ону күзүн ажаап чадап пат-ла боор турган бис. Боу чоруур комбайнлар му-не бар тур-ган. Шеригден келген чымы-да-ла Кызылга барып ме-ханизатор куруаң дуошуп ал-ган мен. Ичан шугураачы (башкарыкчы) деп эшгит бо-лур чүве. Орта мзон өөрдөп кааным оолдар: Владимир Не-волин, Виктор Шведов олар Кызылда ам чолаачылар бол-гай.

Ам бо Саргалда чөмө ге-ктар тараа шөлү бар ирги? — Хой-ле. Бистик колхоз 36153 гектар аныгалаа чер-иг, оң 8759 гектарын тарып турар, оң 5550 гектары чү-лө тараа культурамы тарым шөл. Ол тараа шөлүнүң уагт кези мында, а Биче-Ажикта чадгыс чылдыг ситен тарып турар бис — дээм, сорозоң солааш, Саргалче «чугулу ки-ринти». Карак чиеп аразын-да менче көрүп кааптарга оң терең кирбиктеринг каракта-ры хөлүг кылап дээм, дорт бедик думчуунаң папироз-аа бурулаады. — Ам дээрме магайы болган-дыр. Тараажы ижениң күчүтүп дузаакчы-лары колдурган. Чүтө бистик колхозуусу бизин 31 трактор-дуг, 23 тараа, 6 сикос ком-байны, автомашина дээрме 36 чедип тур. Илалт ила-ныштыг техника турда ге-ктардан 20—25 центнер чедир дүжүттү ап турбайн канчаар. Эртен чылын бистик колхоз тараа культурамының бир

гектарында 20,7 центнер дү-жүттү алганымыс кымылаар ол эвес деп болар мен. Кө-гөй-дээ силер. Саргал, бир эвес ону эки «чөмгөрлө», эки ажаар болза, ош хойнү берип шыдаар! — дигеш ки-жим мыктап чорай хоузуң-че хал кирип кедди.

Тына АССР-ниң аддарыг механизатору Иван Тимофе-вич Михал-чешкоң сөстө-ринге бүүрөдөм. «Коммуни-че орукта» шынап-ла аы-радыг ие-чегинге мык бер-динген тараажылар чурттап, ажыдап турар. Эртен күзүн агаар-бойдустун шалтыктыг уруктары түрбүжө, чогуу-на Михал-чешко шынап лудуруг кишилеринч мадырыг күш-ажылаңың ачылаа 14500 тонна тараа ой-шаанда ажаап аадыган. Аддарыг механиз-атор чаксаан оң 950 тон-назын бастырган. Боу-биле кады өскөн Тына АССР-ниң аддарыг механизатору Ф. Г. Долгановту каш чыл улап-тыр чарыкка аякып келген.

Төрөн чурт кызымаккай тараажыны күш-ажылаң бе-дин-биле үнелен, эртен кү-аун ону чааңтың дээди шаң-налы Ленин орден-биле шаң-наан. И. Т. Михал-чешкоң ол шаңнадарында СССР-ниң Москвада уаус ажал-агыч че-динкилерининч дегелге-зиге ийн удаа киришкенин, «Социалисттик чарыштыг тер-минин» деп бедик атты ал-ганын хой салгыт мактал бажыктерин немел болур.

Бо кыжын үш удаа Аб-аан кирген кедим. Моой та-раа сөөртүп алган, Абакан-даа колхозуусу тууду-суурун-га хергелээр цемент ап алган кээр-дир мен. Черзе кыжын, чазын, чайын колдуунда ма-шина хөрөңдөн үнөс киян-дир мен ийн — дей-дир.

Чолаачыла ол хире чай-хос чок ажыдап тараа-даа Михал-чешкоңу бүү-ле сага-жы черде, тараала. Бичангант ол кажан колхозтук шөлө-ринге алдым-сарыг тараа чал-гып үнериң, чер бөмбүрээнде бодуң ханы ийн арттырып каан чоруур мыак мергеж-ли — комбайн башкарып кирип-терин четтикпей малап чо-руур.

О. НАМЧЫЛАК.
Каа-Хем район.

МАРТ 8-КЕ УТКУШТУР

Телефон магай-ла чүве, харылажыры негетинин келгенде, каш-ла минутта оран-делегейин одутуру чу-гаалажылар. Телефонист бо-луп, чоңа бараан болуру ба-за-ла харысаалагым. М. С. Менди Кызылдан үжөн беш-ки профессионал-техниктиг училищенин 1972 чылда че-динкиниң дооскан, Эри-ниң харылаа бедиринге те-

лефонист бооп ажыдап бер-ген.

Комсомолчу кыс өөрдөткө-нин практикага холбап, кыска үеиң иштинде мергендиктиг кадр болуп, улам-на быжы-гым, чоңа макталдыг ажы-дап турар.

ЧУРУКТА: Мария Сооснова МЕНДИ.

А. ЧОЯГАННЫЦ фотоу.

СЭКП-ниң XXII съездин атгыс совхозта Дөргүн сүт-ба-раап, ферманың саячызы О. К. Эртен эркен чылын бодуңа быжылаан 20 инек-тиң бирээниңден 2200 кг сүттү

сагган. Оң амгы көргүзүгө-ри баа бедик болуп, мурун-чыларга санадып турар.

ЧУРУКТА: Ооржак Ках-лаовна Эртен.

Ч. СЕНДАЖЫНЫЦ фотоу.

ПЛАН ЁЗУГААР

СЭКП-ниң XXIV съездинин уаус өөрдилгезинге хамаа-рышкан шиптирлерин амыдыраага боттаңдырары амгы үеде совет школаңың мурунда чугула сорулга боу берген. Бүгүн-иниң ортумак өөрдилгеге шиптирлерин доозары-биле холбаштыр өөрөнчкелерин быжыг болган ханы билгилер-биле чөсөргөлгө дүүштүр чаа өөрдилге программаларын шиптирлерин аары база күүсөдери эң-не чугула.

Республиканың башкылар били бедир институтундун шиптирлерин бисе бо чугула айтырларың херек кырында шип-тирлер турар. Оң чыяңоңе, берги солчөдө физика, мате-матика башкылар тускай эртемик школа уауручуларын-ның семинары 1972 чылдын октябрыда, ийнге эчелдеге орус, тыва дилалар артыккан, ол мыккан апрель айда төөгү, геогра-фия талаа-биле бо ажалдык семинарынч бооп эртерин ай-тып болур. Бодуңу тускай эртемик ажал-биле семинар-нык кирикчилерин үш бөдүжө хуваагыны школа уауручу-чуу киякче башкылар турар эртемик бөрү талаады тергип билер чорукту хандып турарында болур. Оон-биле кады чаа программаларын өөрдилге номнарында дүүштүр инсти-тут методистерин сайтарып, тайлыбырап турары, кавдыг ада эртемик кылааларын чогуур дегелге чедир анализтеп шыдаар арганы уауручуларга берип турар.

Февралда болуп артык бо семинар үш кол кезекке чар-дынны турар. Бир талаады, максисин-ленинч теориянык киякчилде болган педагогика талаа-биле айтырлары, ийнде, амгы үе-чаада башкылаанынның методикалык практика кырында чедипкилер-биле тапжылаа, ол иш-каш тускай органастаан дүрүлгө солчулаанын ийн-бүрү хөөрлөдөр.

Бо чугула айтырларга номчаа лекцияларынч шипти-ден СЭКП обкомуну лекторлар болуңу уауручууу А. Ф. Емельянов, башкы училищениң өөрдилге эртемикчил В. Л. Ладопанов, башкылар били бедир институтунч методистер К. Д. Давыа, С. Д. Ооржак, З. Ондар, Л. А. Су-хопосова оларынч лекцияларынч бедик үвездиле алгы-лаалар. Оон-биле төгөлөштор, Кызылдан 14 дугаар шко-лазынч «Чөмө, оолдар!» деп шериг-патриоттук темага, школа-интернатч 15 чыл болгон оюнга тураскааткан ке-десөөрлөк бедик дегелге белектер эрттирген, оң хой акык-тыг чүдүлери били алган бис.

Семинарнык практиктиг кезеңде Кызылдан мурунч дүрүлгөдөгү дик хой школарынга барып, кичөөдөргө олутуруп, сайтырлыга кирип, дүрүлгө солчушуну чо-рутуулааны болган Турунның № 1 школазынче органаста-аан экскурсия семинарынч кирикчилеринге хой-хой чаа чүдүлери берген чугаагон.

Семинарнык түнөйлөдө оң кирикчилер-биле Тынаный Чогаалчылар элчилеринч баштар черинч дарааы О. О. Су-хакшип, сурагыч чогаалчы С. А. Сарыг-оол, шүдүкчү С. В. Ноэлова болган чуркту Иван Салчак олар ужурашкан.

Семинарнык кирикчилер боттарың түндөп санал-овалдарыңа эстетиктиг киякчилде дугайында чугаала-жы тура, школарын хогум херекселер-биле чедир хандырып турары, школарга тыва дил кабинеттерин де-ривринге ажылапкы дег дил, литература болган урун чүтү талаа-биле таарымчалыг өөртөртөрүн, чурал ажыда-рың болган хээ-силбилеринч четпей турарынч кичээ-гейи утадыртырар.

Ч. ЧАП,
семинарнык кирикчил.

Өвүр район.

ЧОННУН КАДЫКШЫЛЫНГА

Хову-Аксы суурда № 18 ан-текага кире бөргө арыг-ше-вер, эминер болган санитар-гигиена бараанынын көрүн-түг кылдыр делген каан ту-рар.

Аптекаңың эрелекчил Вал-ентина Федоровна. Сухоти-на мынча деп чугаалаар бо-лду:

— Чонун кадыкшылыга кызымаккай бараан болу-г, бистик коллектив эркен чылын бараан саарынын планын 143 хуу күтсеткен. Чүтө IV кварталда бейин 24 муң рубльдиң аптека ба-раанынын сааар турган, ону 34 муң рубль чедир күт-сеткен бис.

Бо аптека эрги Хову-Аксы суурун болган Ак-Талдын. Хоачүктүн эмнеге пушту-ларың эмчилерин бер-ген рецептилерин баугар аа-рыг киякчелер эминери беле-кен бөр.

Красноярск хоорайга-фарма-цетт уучишкенин дооскан Ва-лентина Сухотина 1968 чыл-дан бөр бо аптекага ажыдап келген. Коллектив бо чылын социалисттик чарыкка бедик-кен хулаалгелерин алган. Ону чараштыр бижыш, көкүч че-де аскап. Уурмектен садар ап-тека бараанынынч саа-рылазын, эминер белеккен сайгарынын 1973 чылдын де-кабрь 25-те күтсеттишкан, чаа эминер пропагандазын, кылы-рынга ажылаар өт-сиген ай-маан түе черден чыр ажы-даарын органастаарын ху-лаалгенир.

Аптека амынч фар-мацетт буауңун тургуканы солу болган аяктыгы. «Чая препараттар». «Кадыкшы-сумелер» деп аттарыг дег-дирлерин тургускан. Көзгөн киякчелер ону номчап, ажык-дуулаагы чүдүлери билип алыр.

Ч. СОДУНАМ.

ДЕЛЕГЕЙ бо Киринерде

ТЕЛЬ-АВИВ БОЛГАШ ВАШИНГТОН

Израильдин премьер-министр Голда Меиринч Вашингтонга чөмө бөдөңдө муруну чарымында АКШ-тың күрүнө секретары У. Роджерс амааа эгелзеш «Кыттышкан Штаттар Чооку Чоон чүкө тайбынчы чедип алырмын, орал-дыкшымыңарыңа ичелектиг ролду ойлаар апарар деп ме-делзеш. Оң чугаалааны-биле алырга, АКШ Чооку Чоон чүкө таарыштыр шиптирлерининч хөрөн «мамай аарак, чорту көөрүн» чедип алыр оралдык кел-ген. Бичангад көөрү «ара-лы» чедип кезик-чамдыктай аткаарларыңа, ийн талааң чөсөткүштеринч аразын кымылаарыңа болган деле-гей судуларын экинди-рейинг каналды ажыда-рыңа чедирин болур ийн деп ол чугаалаан.

Чооку Чоон чүк кризисин «таарыштыр кезик-чамдыктай шиптирлер» дикир эри планын Вашингтон дагы колдуруп үндүреринч орал-дыкшымыңарыңа кызы-гуарыңың дугайында мында чугаа чоруп турарыңа илал-дыр. «Кезик-чамдыктай шип-тирлер» дикир чүгөү үн-дөзлөшчө таарыштыр шип-тирлерининч калдыг-даа план-нарын Египет шүтү хула-вон турар дээрин Египеттин президентининч национал айкал чок чорук талаа-биле чөвүлөктүн мырыдай чоокта

чаа СССР-ге чоруп турарың үе-зиде тодогой меделзеш келген. 1967 чылда Израиль-дик июль агрессиямың түң-нөлдө хагдыгың Суэц ка-налын таварты судуларын чорутуру дагы эгелзештиг өткөткө кезеңде тайгы-зын чок талаагыч болуп келген. Делегейинч хой чур-тарыңың, илалтынч көкүчү орар чурттарың судуларын чорутуруңа Суэц ка-налын хагатын бак салдыр чедирин келген, чүгө дээрме, Ийди океанче болган Ирак-ны Чоон чүкө баар тө-лөдө, Чагай Идгел деп чө-рүн баары-биле оон эртер уауру таварыш турар. Ю-гославияны президентин И. Б. Титовун чугаалап турарың-де алырга, бөр эвес Израиль бодуңу шеригтерин канал-ды чөдөр-даа километр бод, быжы магадылаадыг аткаар-лазды бөр чүвө болза, пре-зидент Садат каналды ары-лап эгелзештиг белең болган Израиль 1967 чылдын июль бөштө турган кымылаарыңа аткаарлаа-ла бөр болза, Суэц каналы дараа-на ажыктып-ган турар.

Суэц каналын таварты суд-улар эртерин дагы эгел-зештиг ичелзеш Тель-Ави-ва сир өскөр көрүп турар бо-лгон оң ол бодалын Вашинг-тон база деткин турар. Израиль шеригтерин канал-дан шоодут эвес аткаарлатканы

нын соон дарыг дарааа шер-игин Сивай чарык оруу-дуктан болган Газаның районын-даа бүгүн үндүрер деп ху-лаалда алдырыңа Израиль чарак шүт өйтөлап турар. Ийди болганда Суэц ка-налы Израильдин араб чөр-лөрүн дүрүм чокка ажаларын быжылаан сүг кымылаары бо-лур бөр ийн.

Бөр эвес Чооку Чоон чүк-те тайбың хогууң дауруг бу-руузуң дугайын чугаалаар дээр болза-ла, Тель-Авистен хамаарың деп чугаалаар апар. Аймыл чок чо-рүк Чоулуелин, 1967 чыл-дын ноябрь 22-де резолю-цияны күчүдөрдөң боду-нуң шүт-ла өйтөлап турар чоруп-биле Тель-Авиа КНО-дун Чингине секретарының тускай төлөзөкчян Гунвар Яригитинч эрге-хулаалгени күчүдир арганын кымыл-дырып келген. Деген агрессия-нык түнөйлөдө эжелен алган араб депискелерин ол-ла олчаан эжелен турар дээр чүткүлүн Израиль сал-баан болган «Тиран өөжүдө Шарм-аш-Шейхти алышкан, Хуае шынаада Голан бе-дестеринин үчүч чөвөс, бү-гү Нерусалим Израильдин ке-зөө болуп артар болган. Егип-ет Газаның районуңа дедир эл көзү шынаа» деп, изра-иль премьер-министр Голда Меир мыт чок меделзеш оор.

Чооку Чоон чүк кризисин

тайбың бөу-биле таарыштыр шиптирлеринч далаштыр дээр Египет дипломаттыг кү-женишкенин аажок са-лып турар мындыг үеде на-рвал дүшкүрүлүг байдалды шаанга чедир чидгелдир дээр Ливана дугу дайыма-рак чөңгө кылып, ол чур-тун чүе пасажирлик хамааты самодуң Сивай кырынга дүжүр аткан болгай.

Израиль шак мыдыг араа-тынч үлгүдөгиле кылган түрбүжө, Тель-Ависте ам-даа 365 миллион долларын шериг чарыдааларыңа, чедирин болган «Фантом» дээр дүргө уауру, бомбалакыч 30 само-леттарың немей бөзгөңдө ду-гайында Меиринч дилзеш Ва-шингтон күзөдиг көргөн. «Снайхо» дээр самодуң ба-за 30-ын болган өскө-даа де-акриң эң чаа шериг чөсөң ол база дилзеш. Мичангант херек кырында чү дээрме, АКШ агрессорун деткин, бо-дунуң спонсич чаааларың хула-биле дегилдир араб бөу-чурумуарын дүжү-рлерин болган араб-совет на-мырады баксырадыры кы-аалды турар. Ол хиресин АКШ дээрме Чооку Чоон чүк-те байдалды таарыштыр шиптирлерин күзеп турар дээринч дугайында хооуң бүүрүлгелерин арабтарынч адрештиг америк идегеттер чугаалап туралар.

Аймыктыг чаппашкына-рын салырымың үеи келген. Вашингтонун Чооку Чоон чүк политикамы турар бе, Израильдин тайбың хөрөңгө ай-мылдыг агрессия чүткүлдерин моон сонгаар-даа АКШ детки-вишаан турар бе, азы Аймыл чок чорук Чоулуелинч амер-ик төлөзөкчи база хулааң алган ноябрь резолюцияны күчүдөрдөң орууңа АКШ туруп алыр бе деп, ам айты-ры мичалдыр шыгың тур-густуруп келген.

(СЭТА).

Ефим Геллерниң чедишкени

БУДАПЕШТ, март 3 (СЭТА). Будапешт хоорай-ның 100 чыл оюнга турас-кааткан шыдыраа талаа-биле делегей маргалаазы Венгриянын найсылаанын доозулган. Ажаа Е. Гел-лер он беш сандан 10,5 сан алгаш, тилекчи болган.

Ийги чери база-ла со-вет гроссмейстер Анатолий Карпов элзеш. Оң саны 9,5.

Шыдыраа талаа-биле азалат аттоңың дилекчи-лери бистик ойнакчылары-веси Рафэль Ваганин 8,5 болгаш Владимир Антошин 8 саны чедип алганар.

